

Den evangeliska diktningen inom den reformerta och lutherska kyrkan i Frankrike.

II.

Den evangeliska diktningen under det 18:de och 19:de århundradet.

1. Den reformerta kyrkans diktning.

I det föregående har den revision av Psaltaren, som mot slutet av det 17:de århundradet ägde rum, blivit omnämnd. Den man, som varit mest verksam vid denna revision, *Pictet*, var dock icke tillfredsställd med endast denna reform i fråga om kyrkosången, och han önskade en förbättring i ännu ett annat avseende. I förening med tvenne kolleger, professorerna *Calendrin* och *Turettini*, framhöll han i en skrivelse till rådet, att man blott ägde en sång, hämtad ur det Nya testamentet, och att det skulle vara en lycklig reform, om man jämte de psalmer, som innehölls i den versifierade Psaltaren, även ägde sånger (*cantiques*), som besjöngo evangeliets tilldragelser och de frälsningssanningar, vilka härmed stodo i beröring. Prästerskapet (*La Vénéérable compagnie*), understött av rådet, uppdrog åt *Pictet* att författa dylika sånger. För första gången sjöng man vid en nattvardsgång under året 1705 en av de 12 sånger, vilka enligt den tillsatta granskningskommissionens beslut blivit placerade i slutet av psaltaren. *Pictet* hade förut anonymt utgivit 54 sånger och författat ett lärt företal, i vilket han påvisat, huru avsjungandet av sånger med evangeliskt innehåll var brukligt redan under kyrkans första århundraden. »Om», hette det, »för de kristne det är en stor fröjd att sjunga om Guds under i skapelsen och med avseende på Is-

raels folk, huru borde de icke glädjas åt och sjunga om frälsningens under». Härmed var början gjord, och överallt inom den reformerta kyrkan blevo snart de nämnda 12 eller ett något ökat antal sånger vid gudstjänsten använda som tillägg till psaltaren. *Pictets* sånger äro dels versifierade berättelser ur den evangeliska historien, dels parafra-ser ur det Nya testamentet, dels självständiga lovsånger. De förstnämnda ha i allmänhet ej kommit till större användning. Bland parafraserna må nämnas *Béni soit à jamais le grand Dieu d'Israël* (*Zacharias lovsång*) och *A celui qui nous a sauvé* (Str. 2, jmf. Uppenb. 4: 11). Hans högtidskväden *Faisons éclater notre joie* (vid julen), *Entonnons dans ce jour un Cantique* (vid påsk), *Venez chrétiens et contempons* (vid Kristi himmelfärdsdag) och *Célébrons tous par louanges* (vid pingst) räknas till de finaste festkväden, som den religiösa sånglitteraturen i Frankrike äger. Hans nattvardssånger *Peuple chrétien, ton Sauveur charitable* och *Tes biens, O Dieu, sont infinis* äro även värderade för den innerlighet, som i dem möter oss.

Överallt i Europa, där franska flyktingar funnit en tillflyktsort, höllos gudstjänster, vid vilka ej allenast stycken ur den versifierade Psaltaren utan även s. k. *cantiques* sjöngos. Någon större tillökning av förrådet på de sistnämnda vanns

dock först mot slutet av 18:de århundradet genom den samling, som redigerades av *Jean Dumas* (1725—99), pastor i La Rochelle, Amsterdam och slutligen i Leipzig, där han 1774 utgav densamma under titeln: *Cantiques tirés en partie des psaumes et en partie des poésies sacrées des meilleurs poètes français avec des airs notés. Leipzig.* Syftet med utgivandet av denna samling var att ersätta en del kalla och bristfälliga psalmer genom sånger (cantiques), vilka lämnade mindre övrigt att önska i fråga om formen och voro mera uppfyllda av kristlig anda och kraft, ett mål, som endast föga uppnåddes. Samlingen har av litteraturkännare blivit i hög grad rekommenderad åt dem, som vilja taga kännedom om den tidens förråd av sånger. Även i Berlin utkom 1791 till bruk vid den reformerta kyrkan därstädes en samling av psalmer, hymner och sånger. Denna samling innehöll blott en tredjedel av psalmerna. Där som överallt klagade man över psalmerna och önskade ett mera evangeliskt innehåll i sången. Tyvärr vittna dock även flera av de nya sångerna i samlingen om en brist i detta avseende. I Frankfurt antogs 1787 en ny samling av psalmer och sånger. I de Wallonska provinserna utkom 1803 som ett bihang till Psaltaren en samling av sånger (cantiques), som innehöll 133 n:r (20 av Pictet, 40 ur Frankfurtsamlingen, några få av Térond, de övriga ur okända samlingar). Det är emellertid först med det 19:de århundradet, som den evangeliska diktningen inom den reformerta kyrkan vinner en högre grad av utveckling. Denna utveckling stod i nära förbindelse med den religiösa väckelse, som i Genève liksom i övriga delar av den protestantiska kristenheten under början av nämnda århundrade sökte

bana väg för en allvarligare och mera biblisk kristendom än den, som mot slutet av det föregående århundradet varit rådande bland prästerskapet.

Den man, som framför andra genom religiösa sånger bidrog till att befordra denna väckelse i Genève och i Frankrike, var *César Malan* (1787—1864). Född i Genève av fromma föräldrar, som efter det nantesiska ediktets upphävande där slagit sig ned, fick han en vårdad uppfostran och visade håg och fallenhet för studier. Vid 17 år kom han som lärling till ett handelshus i Marseille, men övergav snart denna bana och återvände till Genève, där han omedelbart började teologiska studier. Den teologiska undervisning, som då meddelades i Calvins stad, var icke ägnad att befordra en levande personlig kristendom. Emellertid genomgick han examen och blev 1810 prästvigd, sedan han föregående år erhållit plats som lärare vid latinskolan i Genève, där han snart fick namn om sig som en duglig pedagog. Under de första åren efter prästvigningen var hans teologiska ståndpunkt tämligen oklar, men genom åhörande av verkligt evangeliska predikningar och genom samtal med troende kristna, särskilt med de båda skotska bröderna Haldane, som i Genève liksom på flera andra ställen inom den protestantiska kristenheten utövade ett väckande inflytande i religiöst hänseende, blev han alltmer befastad i den kristna trons sanningar. Då han i sina predikningar gav uttryck för en annan åskådning än den det av rationalismen påverkade prästerskapet i allmänhet hylade, blev han förbjuden att vidare predika i stadens kyrkor. Han lät då med ekonomiskt understöd av liktänkande uppföra ett eget kapell, där han fortfor att förkunna, vad

enligt hans fasta övertygelse var Guds ords sanningar. Han utträdde ej formligen ur nationalkyrkan men avsåde sig prästämbetet, som han beklätt inom densamma. Han verkade sedermera även genom dogmatiska skrifter och framför allt genom talrika andliga sånger till försvaret för och befordran av en bibeltrogen evangelisk kristendom, både i Genève och Frankrike och i andra protestantiska länder. Sin verksamhet som religiös diktare började han 1821, och 1823 utkom den första samlingen av andliga sånger under titeln: *Cantiques Chrétiens pour les dévotions domestiques* (kristna sånger för andakten i hemmet). Denna samling, vilken, såsom titeln anger, blott var avsedd för andaktsstunder i hemmen, bestod av 35 n:r. Följande år utkom en annan samling, innehållande 100 sånger, och i en särskild upplaga hade en vän till Malan, musikläraren i Genève Wolff-Hauloch, arrangerat musik till dessa sånger, som utkommo under samma titel, som av Malan förut använts vid hans poetiska översättning av 50 psalmer, *Sions sånger* (Chants de Sion). Under samma titel utkommo under de följande åren flera nya upplagor med till antalet förökade sånger (1828, 200 sånger, 1832, 234 sånger, 1836, 300 sånger). Därjämte utgav han 1837 en samling sånger och religiösa berättelser för barn (*Soixante Chants et Chansons pieuses*). Inalles skall Malan ha författat omkring 1000 sånger, om man tager med i räkningen dem, vilka aldrig blivit tryckta och blott finnas i manuskript eller blivit förstörda. Icke blott orden i hans sånger utan även melodierna härröra från honom själv.

Malans sånger ha icke längre den betydelse, som de hade under väckelsens dagar. Emellertid äro gan-

ska många ännu i bruk vid de evangeliska kyrkornas gudstjänster och torde fortfarande komma till användning. En stor betydelse ha de även haft för den kristna sångens utveckling inom de evangeliska kyrkorna i fransktalande församlingar i början av det nittonde århundradet. Med rätta har den bekante teologen och litteraturhistorikern A. Vinet sagt om Malan, att han är den, som framför andra »har återgivit de franska församlingarna deras kyrkosång». Även i Tyskland, Holland och England blevo hans sånger värderade och översatta. Den bekante tyske psalmkännaren A. Knapp satte dem högt och översatte flera av dem. Att påpeka några särskilda sånger, som skulle framför andra anses värdefulla och mest använda, är icke lätt, då förrådet är så stort. Emellertid torde det ej vara olämpligt att åtminstone nämna de sånger, som för närvarande i både den reformerta och lutherska kyrkan i Frankrike enligt fastställda psalmböcker bära hans namn som författare och kompositör och fortfarande användas vid gudstjänsten. I allmänhet äro ej Malans sånger högtidssånger, fastän han även författat sådana som Adventssången *Hosanna béni soit*, passionskvädet *Agneau de Dieu par tes langueurs*, sångerna vid Jesu himmelfärd *O cieux, unisez-vous* och *L'Éternel seul est Seigneur*. De flesta beröra omvändelsen och det kristliga livet. Bland dem nämna vi *C'est toi Jesus que recherche*, *Je la connais cette joie*, *Ton joug est doux et ton fardeau*, *Mon coeur joyeux*, *Ah! laissez-moi, terrestres joies*, *C'est dans la paix* och den förtröstansfulla *Du Rocher de Jacob*, *Chaque jour de ma vie*. Bland lovsånger må nämnas *Oui, je bénirai Dieu*. Oriktigt har man tillskrivit andra den härliga sången *Non, ce n'est pas mourir*.

Även den är en av Malans mest omtyckta sånger.

Påverkade av väckelsen voro flera mindre betydande författare av religiösa sånger. *Paul Ami Bost* (1790—1874), verksam som präst och evangelist på flera ställen både i Schweiz och Frankrike, var även diktare men verkade för kyrkosången mera som musiker än som författare. Till skalden P. Corneilles religiösa sånger, sånger av A. Vinet m. fl. samtida har han komponerat musik. *Henri Empaytaz* († 1853) gjorde 1824 ett urval av psalmer och sånger för kyrkan i Bourg-de-Four i Genève, en samling, som 1836 blev föremål för en revision av grundaren till nämnda fri församling *E. Guers*, som därvid biträdde av några väckelsens män. Empaytaz författade själv flera sånger, bland dem den bekanta lovsången *Grand Dieu nous te bénissons* (Te Deum). Pastorn i Genève *Galland* utgav en samling sånger under titeln *Chants Chrétiens*. Den bekante kyrkohistorikern *Jean Merle d'Aubigné* (1794—1872), som i sina yngre år var påverkad av väckelsen, författade även religiösa sånger, vilka trycktes för första gången i den av *Galland* utgivna samlingen och även äro i bruk, bland dem *L'Éternel est ma part*. Under de första årtiondena av 19:de århundradet verkade den unge och åt sitt kall hängivne pastorn i Högalperna *Felix Neff* (1798—1829). Hans minne lever än i fransktalande församlingar genom den tröstande sången *Ne te désole point, Sion*.

Av betydelse för kännedomen om den evangeliska diktningen både i föregående århundraden och i det 19:de århundradet är den samling *Chants chrétiens*, som redaktören av tidskriften *Semeur Henri Lutteroth* († 1892) år 1834 utgav. Den

upptager flera sånger av *Corneille*, *Racine*, *Pictet*, *Téron*. Därtill fogade han ett antal av honom själv, *Mme Lutteroth* och andra författade sånger. Bland hans egna sånger (inalles 44) må nämnas *Alléluja! Gloire et louanges, C'est moi, c'est moi, qui vous console, Il vient, il vient, c'est notre Redempteur* och *C'est un rempart que notre Dieu* (översättning av Luthers *Ein feste Burg ist unser Gott*). Bland *Mme Lutteroths* 3 sånger har den innerliga *Je veux t'aimer toi, mon Dieu* intagits i de flesta franska sångsamlingar. Bland sångförfattare, tillhörande det 19:de århundradet, är även den berömde teologen och litteraturhistorikern *Alexander Vinet* (1799—1847). Bland hans sånger, som intogos i *Lutteroths* sångsamling, användas vid gudstjänsten fortfarande såväl i den reformerta som lutherska kyrkan följande: *O Seigneur, O Sauveur, Toi qui dans la nuit de la vie, Pourquoi reprendre* (vid en dotters död), *Sous ton voile d'ignominie*. Hans sånger äro utmärkta för ädla tankar och finhet i framställningen. Dock äro de måhända alltför reflekterande och personliga för att användas vid den offentliga gudstjänsten. *Vinets* lärjunge och vän *Frédéric Chavannes* († 1893) har efterlämnat flera sånger av mera enkel beskaffenhet än hans mästares. 1836 utgav han en samling *Poésies chrétiennes et Cantiques*, ur vilken de nationella kyrkorna i Vaud, Neuchâtel och Genève hämtat icke mindre än 18 för sin gemensamma samling av kyrkosånger. De mest populära äro: *Tu m'as aimé Seigneur avant que la lumière, J'élèverai la voix pour chanter les louanges, Encore cette journée, Dans le désert, où je poursuis ma route, O Fils de Dieu mon Sauveur*. *Guillaume Clottu* (1800—1830) har efterlämnat några sånger,

bland dem den bekanta *Oui, pour son peuple Jesus prie. Ch. Juillerat* (präst vid den reformerta kyrkan i Paris, † 1867) utgav 1859 en samling religiösa poem *Devant la Croix*, ur vilken ett och annat blivit använt vid kyrkans gudstjänst. F. d. teologie professorn i Montauban och sedermera berömd predikanten i Paris *Adolf Monod* (1802—1856) författade den vackra sången *Que ne puis-je, o mon Dieu*. En av den evangeliska kristenhetens yppersta sånger är den av *Edmund Schérier* (1815—1889) författade sången *Je suis à toi, gloire à ton nom*. Sången författades, då dess författare ännu var en troende evangelisk kristen. Fastän Schérier inom de evangeliska församlingarna fått namnet »den franska protestantismens Julianus Apostata», har hans ungdomspsalm ej kommit ur bruk. Den för sina liturgiska arbeten kände *Eugen Bersier* († 1889) utgav 10 år före sin död en sångsamling under titeln *Nouveau Livre de cantiques*. Samlingen innehåller dock icke många nya sånger. Bland Bersiers egna sånger må särskilt framhållas hans missionssång *Lève-toi vaillante armée*.

Vi ha i det föregående omnämnt, huru enskilda personer både genom författarskap och genom utgivande av sångsamlingar befordrat kyrkosången i det 19:de århundradet. Det blev emellertid snart en uppgift för de kyrkliga synoderna att genom fastställda sångsamlingar bestämma både de sånger, som skulle sjungas vid gudstjänsten, och den musik, som därvid skulle användas. År 1850 uppdrog synoden i Neuchâtel åt en kommission att utarbetea en ny sångsamling, och de nationella kyrkorna i Genève och Vaud trädde snart i förbindelse med kyrkan i Neuchâtel och genom gemensamt arbete åstadkoms den samling, som

har titeln: *Recueil des églises Nationales de Vaud, Neuchâtel et Genève 1866*. I den gemensamma kommissionens arbete deltog som Genève representant *L. Roerich*, känd som författare till flera förträffliga sånger, och som Neuchâtel representant *M. Henriod*. Kommissionen avlägsnade de mest klandrade bland psalmerna men behöll 63 psalmer, nästan alla med deras gamla melodier. Till de 14 sånger (cantiques), som funnos i den föregående samlingen, fogades 73 nya. I musikaliskt hänseende gjordes ändring, då musiken icke syntes nog värdig och allvarsam. År 1870 utkom ett supplement till den nämnda samlingen av *M. Bovet*, som uttalade sitt tack för kommissionens arbete och ökade samlingen genom införandet i densamma av sånger av *Corneille, Pictet, Zinzendorf, Vinet, Roerich* och av en del andra författare, hämtade ur olika samlingar.

Inom den reformerta kyrkan i själva Frankrike hade ej blott i Paris utan även i Orléans, Nantes, Nîmes, Bordeaux och på flera andra ställen uppstått av de kyrkliga myndigheterna fastställda sångsamlingar, som användes vid gudstjänsten. Emellertid blev det mer och mer en allmän önskan att åstadkomma en samling av psalmer och sånger, som vore gemensam för alla reformerta kyrkor i Frankrike, och efter att ha tagit kännedom om de särskilda synodernas uttalade önsknings i detta stycke beslöt generalsynoden, som sammanträdde i Marseille år 1881, att utse en kommission, vilken skulle närmare förbereda frågan (*Commission du Chant sacré*). Denna kommission tog till en början kännedom om de sångsamlingar, som på olika ställen användes, i förhoppningen att finna bland dessa någon, som efter genomgången för-

bättring i ett eller annat avseende möjligen kunde rekommenderas till godkännande av generalsynoden. Efter företagen granskning av de olika samlingarna, bland vilka flera befunnos vara ganska värdefulla, fann dock kommissionen, att alla utan undantag ledo av den olägenheten, att de innehöllo ett stort antal psalmer och sånger, som aldrig sjöngos, under det att de saknade flera sånger, som voro populära, och vad särskilt psalmerna beträffar, var det omöjligt att använda dem utan retuschering. Till följd härav återstod intet annat än att erbjuda de reformerta kyrkorna i Frankrike en helt och hållet ny samling av psalmer och sånger. Denna mening gillades av synoden i Nantes, som efter att ha kompletterat kommissionen uppdrog åt densamma att enligt uttalade grundsatser påbörja arbetet med den nya sång-

samlingen. Då kommissionens arbete var färdigt, tillsattes ännu en kommission (Commission de contrôle), som efter granskning av det föreliggande arbetet skulle avge yttrande om detsamma. Efter av kontrollkommissionen företagen granskning och sedan en del önsksningar av densamma blivit påaktade, sammanträdde generalsynoden 1893 i La Rochelle, godkände förslaget och föreskrev dess utgivande på trycket. Bland författare, som lämnat bidrag till sångerna och ej i det föregående blivit nämnda, må nämnas *Ed. Monod, Th. Monod, A. Decoppet, R. Sailleus* och *M:me Lenire*, av vilka några även deltagit i kommissionens arbete. Den samling av psalmer och sånger, för vilkens tillkomst vi redogjort, användes även vid den franskreformerta kyrkan i Stockholm. (Forts.)

A. E. Friedlander.

De liturgiska färgerna.

Med anledning av: Dahlquist, Vanlig skrud och prydnad. Ett försök till förklaring av mässskrudens uppkomst och till förståelse av dess innebörd med särskild hänsyn till förhållandena i vår svenska kyrka. Särtryck ur Meddelanden från Östergötlands Fornminnes- och Museiförening 1927—28. Linköping 1927.

Det kan icke förnekas, att med avseende på bruket av de liturgiska färgerna en stor okunnighet gör sig gällande inom vår svenska kyrka. Vi skola icke tala om de enkla förhållanden, som råda i många landskyrkor, där endast *en* brukbar mässhake finnes och där prästen sålunda är tvungen att använda samma färg, så ofta han vill bruka mässskrud. I sådana fall kan han ju icke klandras. Utan det är närmast de större kyrkorna med rikare resurser, som jag åsyftar. Ett enda

exempel må vara nog. Professor Aulén berättar i sin nyligen utkomna bok »Liturgiska förnyelsesträvanden och evangelisk kristendom» (s. 86), hurusom han andra söndagen efter Trettondedagen innevarande år i Lunds domkyrka bevittnade, »att prästerna vid altartjänsten efter predikan, då nattvardsgång skulle äga rum, plötsligen uppträdde i sorgens svarta färg». Det ser av sammanhanget nästan ut, som om man före predikan också haft mässkläder men av annan färg. Därmed vare emellertid huru som helst. När man vid Lunds domkyrka icke har bättre stilkänsla, än att man under epifaniastiden uppträder i svarta mässhakar, har man ingen anledning att förundra sig över vilka besynnerligheter som